

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ.
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
РІВНЕНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ВИПУСК ХІХ

Рівне

2010

ББК
83 Л 43
8

Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство:
Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного
університету. – Вип. ХІХ / Ред. кол. Я. О. Поліщук [та ін.]. – Рівне : РДГУ,
2010. – 178 с.

*У збірнику вміщені статті з проблем українського
літературознавства, теорії літератури та компаративістики. Матеріали
збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-
словесниками.*

Збірник затверджений ВАК України як наукове видання, в якому
можуть публікуватися результати кандидатських і докторських дисертацій із
філологічних наук.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової
інформації КВ № 15954-4426Р від 19.11.2009 року

Рекомендовано до друку Вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 10 від 28 травня 2010 р.)

Редакційна колегія:

доктор філологічних наук, професор **ДАВИДЮК В.Ф.** (Волинський
державний університет ім. Лесі Українки)

доктор філологічних наук, професор **ДЕНИСЮК І.О.** (Львівський
національний університет ім. Івана Франка)

доктор філологічних наук, професор **ГОЛОМБ Л.Г.** (Ужгородський
національний університет)

доктор філологічних наук, професор **МЕЙЗЕРСЬКА Т.С.** (Одеський
державний педагогічний університет)

доктор філологічних наук, професор **ПОЛЩУК Я.О.** (Рівненський
державний гуманітарний університет, головний редактор)

доктор філологічних наук, професор **ТУРГАН О.Д.** (Запорізький
державний медичний університет)

доктор філологічних наук, професор **ШУЛЬЖУК К.Ф.** (Рівненський
державний гуманітарний університет)

Наукові редактори:

доктор філологічних наук, професор **ПОЛЩУК Я.О.**

кандидат філологічних наук **КИРИЛЬЧУК О.М.**

Богдан Кир'янчук

УДК 801. 73

ГЕРМЕНЕВТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ГАБРІЄЛЯ МАРСЕЛЯ

У статті доводиться існування герменевтичних концепцій в есеїстиці Габрієля Марселя. При цьому йдеться про наявність герменевтичної систематики, котра забезпечується діалогічною взаємодією антидогматизму, уваги до герменевтики індивіда, тлумачного начала, тощо.

Ключові слова: герменевтика, антидогматизм, індивід, тлумачення, систематика.

In this article the existence of hermeneutical conceptions in Marsel's essays are proved. The question is about existence of hermeneutical systematics, which is provided by dialogic interaction of antidogmatism, attention to hermeneutic individual, interpretative principle, etc.

Key words: hermeneutics, antidogmatism, individual, interpretation, systematics.

У сучасній літературознавчій науці простежується посилення уваги до вирішення герменевтичних проблем, що, зокрема, переконливо засвідчують праці таких учених, як З. Лановик [6], М. Лановик [7], Ю. Ковалів [5], Т. Гундорова [4], Р. Мних [12], Ю. Борєв [2], Л. Врубель [3], В. Халізеєв [14] та ін. Метою нашої статті є з'ясування сутності герменевтичної систематики в есеїстиці Г. Марселя, близькість якого до позицій онтологічної герменевтики обумовлюється, насамперед, всевизначальною стихією екзистенціалізму, в благодотворному середовищі якого перебував мислитель. Це засвідчує типологічну суголосність його концепцій із поглядами Е. Левінаса, М. Бубера, Ж. П. Сартра, М. Бланшо і навіть, з певними застереженнями, М. Гайдеггера.

Г. Марсель порушує у своїх працях герменевтичні проблеми, котрі мають ту специфіку, що вирішуються первісно в загальнофілософській площині, проте передбачають виразну проекцію в сферу теорії та історії літератури, а також естетики, мистецтвознавства тощо. Базовим моментом при цьому постає їхнє органічне поєднання із художнім досвідом, точніше – діалогічна взаємодія, котра передбачає плідність мислительних результатів.

Питання герменевтики індивіда є одним з найголовніших у герменевтичній систематиці мислителя. Це виразно засвідчує праця “«Я» і інший”, що, як бачимо, переконливо доводиться вже самою назвою. Хоча слід зазначити, що в процесі вирішення вказаної масштабної проблеми простежується якраз побільшення міри її герменевтизації, що дозволяє максимально глибоко проникнути в суть продумуваного явища. Принагідно зауважимо, що автор може й не використовувати якраз власне герменевтичної термінології, що зумовлено, з-поміж іншого, есеїстичним характером його текстів. Проте найвагомимим аргументом на користь саме

такого розгляду його концепцій є безперечна наявність герменевтичної системності, яка своєрідним чином дисциплінує мислення, наснажує його внутрішнім діалогізмом, забезпечує особливу виваженість та врівноваженість.

Г. Марсель справедливо виступає проти надмірної монологізації в процесі збагнення людини, що органічно узгоджується з герменевтичними поглядами. При цьому він, по суті, перебуває на позиції антидогматизму. Мислитель констатує: “/.../ особу в жодному випадку не можна уподібнювати до об’єкта, про який ми можемо твердити, що він тут (або там), тобто, що він заданий, що ми бачимо його перед собою, що він становить частину сукупності, за своєю суттю, зліченної, або, якщо глянути на це під іншим кутом зору, що він є статистичним елементом і може як такий бути використаний у розрахунках соціолога, що застосовує у своїх дослідженнях точні, можна сказати, інженерні, методи” [11, 32]. Йдеться про надзвичайно оригінальний момент вказівки на герменевтичне коло, котре містить, з одного боку, констатацію всезагальності, однак, з іншого, таким не є, бо передбачає остаточну вичерпаність результату, суперечну герменевтичній природі. Заперечуваний монологізм поданий як безсумнівно домінуючий, що й зумовлює його негативне смислове наповнення.

Надзвичайно суттєвим у герменевтичному контексті є той факт, що мислитель розглядає специфіку людського індивіда, органічно вписуючи її в контекст взаємодії з іншими людьми. Це, по суті, фундаментальний момент, хоча в окремих випадках він може здобувати різні ситуативні вияви: “Дуже рано відбувається в людській істоті з’єднання, сполучення між оцією свідомістю свого існування /.../ та претензією звернути на себе увагу якоїсь іншої особи – отого свідка, отого об’єкта звертання або отого суперника або супротивника, який /.../ є невід’ємною частиною мене самого, хоча його положення може змінюватися майже до нескінченності в полі моєї свідомості” [11, 21].

Вагомість герменевтики індивіда у розгортанні мислительних процесів підтверджується тим, що вона постає як фундаментальна, конститутивна ознака. Найголовніше, на наш погляд, якраз у герменевтичному аспекті є те, що акцентується саме на зв’язку однієї людини з іншими: “«Я» /.../ дуже часто і майже неодмінно включає в себе посилання на когось іншого, що відчувається або мислиться як суперник або як свідок і навіть вимагається чи передбачується як резонатор або корегувальник” [10, 40]. Сказане в тих чи інших модифікаціях проектується в площину літературно-естетичного досвіду, виявляється на різних рівнях його структурування.

Акцентування особи на власній сутності має оригінальну специфіку. Воно завжди відзначається відносною неповнотою, органічно йому притаманною: “/.../ я – ніщо, я – небуття; бо /.../ я нічого не можу стверджувати про себе такого, що було б автентичним “я”; нічого такого, що було б перманентним, нічого такого, що було б поза критикою і поза тривалістю” [11, 22]. Проблема пізнання людської особистості доконечно пов’язана із введенням її у площину відношення-стосунку. Один індивід

може бути повноцінно осмислений лише з допомогою іншого: “Звідси виникає ця невимовна потреба утвердження іззовні, утвердження якоюсь іншою особою, цей парадокс, коли через іншу особу і тільки через неї, в кінцевому підсумку, найзосередженіше в собі “я” набуває своєї чинності” [11, 22]. Прикметно, що фундаментально виправдана взаємодія може зазнавати деформацій, котрі обумовлюються надмірною залежністю людини від продумування та сприйняття навколишніми. Звідси – неприродність поведінки, перебільшена заданість у проектуванні себе назовні, що навмисне вміщує в собі очікуваний результат, монологічний у своїй процесуальності: “Позер, чия увага нібито спрямована на інших людей, насправді поглинутий тільки самим собою. Інші люди, по суті, цікавлять його лише тією мірою, в якій вони спроможні утворювати з нього сприятливий образ, що його він потім сприймає як своє справжнє «я»” [11, 22]. Ефект віддзеркалення при цьому є не стільки діалогічним, скільки спрощеним, механічним: “Інша особа віддзеркалює, повертає йому образ, що її зачарував” [11, 22].

Взаємодія з оточуючими людьми має бути справді діалогічною. У процесі її розгортання доконче повинна міститися виправдана зрівноваженість відносної заданості та невимовності, що виправдано провадить до позитивного з герменевтичної точки зору результату. Натомість гіпертрофія проектування себе назовні призводить до нівеляції сутнісних ознак особистості: “Від тієї миті, коли я ставлю собі за мету справити враження на інших, усі мої вчинки, усі мої слова, уся моя поведінка втрачає свою автентичність, і ми добре знаємо, що навіть простота буває завченою або вдаваною” [11, 23].

Принагідно зауважимо, що Г. Марсель формулює напрочуд оригінальне спостереження, яке завдяки власному структуруванню переконливо проектується в площину співдії з іншими аналогічними підсистемами: “Бути претензійним означає не тільки прагнути чогось чи мати якісь амбіції, а й прикидатися. І справді, прикидання невід’ємне від пози” [11, 23]. У цьому зв’язку пригадаємо відоме визначення інтелігентності, сформульоване свого часу О. Довженком: справжнім інтелігентом не можна прикинутися, істинної інтелігентності не можна вдати. Своєрідною смисловою точкою перетину обох тверджень може бути проблема інтелігібельності, котру також доцільно трактувати, з-поміж іншого, в контексті герменевтики індивіда. Обидва мислителі взаємодоповнювали один одного, навіть більше – фактично, в узагальненому плані, говорили одне й те ж саме, але кожен згідно зі своєю системою продумування.

Надмірна інтенсифікація уваги на власній особистості може призводити до парадоксальної ситуації: замість утвердження сутності індивіда простежується її заперечення, що призводить до вичерпання справді герменевтичного первня в його найбільш знаковому вияві: “/.../ такий режим, який загострює усвідомлення свого “я” або, якщо хочете, самолюбства, сприяє водночас найбільш крайній формі деперсоналізації, бо

те, що справді має в нас високу вартість, воно не піддається порівнянню, воно не має спільної міри ні з чим іншим” [11, 24-25].

Невиправдана безособовість може поставати на теоретичному рівні як діаметральна протилежність надмірній егоцентричності, її своєрідна противага. У такому випадку може мати місце певна догматизація, котра унеможлиблює справді герменевтичне пізнання людини: “/.../ в самій суті цієї доктрини закладено, що її не можна реально запровадити в життя, на це спроможні хіба кілька теоретиків, котрі добре почуваються лише в оточенні абстракцій, але котрі мусять платити за цю спроможність втратою будь-якого реального контакту з живими створіннями /.../” [11, 26]. Натомість ефект антидогматизму як один з найголовніших аспектів герменевтичної систематики органічно узгоджується з активністю особистості, її продуктивною дією (ця особливість у багатьох виявах знаходить підтвердження у світовій художній літературі, що аргументує її первісне внутрішньотекстове закорінення, герменевтичне в своїй основі): “/.../ найхарактерніша ознака особи, навпаки, в тому, що вона сміливо кидає виклик заданій ситуації і, додаючі я, ефективно у неї втручається” [11, 27]. (При цьому зауважимо, що мислитель піддає сумніву вживання терміна “індивід” в загальноприйнятому розумінні та протиставляє йому як більш виправданий “особа”. Мотивується це, по суті, введенням у сферу дії герменевтичного кола (“/.../ індивід дає достатні підстави уподібнювати себе до атома, зтягнутого у вир... до простого статистичного елемента, бо ж протягом більшості часу він виступає як простий екземпляр серед безлічі інших...” [11, 27]) та в цілому герменевтичної системності (“/.../ погляди, які він вважає за свої власні, віддзеркалюють безпосередньо і в чистому вигляді ідеї, засвоєні ним у середовищі, де вони виникають і поширюються /.../” [11, 27]). Зваживши на таку позицію та визнавши її оригінальність та певну слушність, а водночас зіставивши її з існуючими герменевтичними концепціями, вважаємо за доцільне вживати обидва терміни як синоніми, котрі ідентифікуються з площиною герменевтики індивіда, загальноновизнаною в практиці герменевтичного аналізу).

Вияв герменевтики індивіда постає як такий, що вміщує в площину власної дії вияв людського “я”, зрівноваженого зі своїм оточенням, тобто введенням у сферу відношення-стосунку: “Я стверджую себе як особу тією мірою, якою беру на себе відповідальність /.../ я спільно відповідальний і перед самим собою, і перед іншими і /.../ ця спільність якраз і є характеристикою особистої заангажованості, яка є прямою ознакою особи” [11, 27].

Якщо ж має місце невинуватена залежність людини від накинених на неї ззовні форм, то в такому разі, як уже зауважувалося, простежується нівеляція її сутнісних основ. У цьому випадку слід констатувати своєрідну “догматизацію особистості”, яка засвідчує процес, протилежний за своїм спрямуванням до герменевтизації. Вказана особливість засвідчує її існування “із заперечним знаком”, як міг би висловитись М. Бахтін. Г. Марсель стверджує: “/.../ якщо я пасивно приймаю всі правила поведінки, що їх

накидає мені середовище, до якого я належу від свого народження, або партія, якій я дозволив підкорити себе своїй волі, анітрохи над цим не замислюючись, і таке інше, то й справді усе відбувається так, немовби я звичайнісінький інструмент, просте зчеплення коліщат, одне слово так, ніби мені було відмовлено в суто людській спроможності міркувати і діяти” [11, 31].

Герменевтика індивіда особливим чином пов'язується з іншим аспектом герменевтичної систематики – схемою запитання та відповіді. При цьому у випадку міжособистісної взаємодії вона зазнає певної трансформації, в ході якої класичний інваріант запитання замінюється одним із його варіантів, а саме – покликком. Звідси – існування відповіді на поклик. Проте найбільш сутнісним є вияв відношення-стосунку, його екзистенція: “Бо, в кінцевому підсумку, від мене ж таки залежить, щоб цей поклик розпізнати саме як поклик, і в такому розумінні, хоч як це звучить дивно, буде цілком правильним сказати, що він виходить водночас і з мене, і звідкись-інде; або, радше, ми розпізнаємо в ньому щонайтісніший зв'язок між тим, що виходить із мене, і тим, що йде від іншої особи, зв'язок плідний або конструктивний, який не може ослабнути без того, щоб “я” не знекровилось і не наблизилось до смерті” [11, 29]. По суті, йдеться про акцентування на вагомості філософемі відношення-стосунку як такої, котра завдяки своїй універсальній природі може проектуватись у художню літературу, оригінальним чином оприсутнюючись на різних рівнях її структурування.

Г. Марсель має цілковиту рацію, коли в ключі герменевтики індивіда твердить про неможливість абсолютно вичерпного збагнення сутності людини: “/.../ кожен із нас від самої своєї появи на світ постає перед іншими і перед самим собою як така собі задача, чиї умови, хоч би якими вони були, виявляються недостатніми для її розв'язання” [11, 30]. Як бачимо, погляди французького мислителя в цьому аспекті постають типологічно суголосними з міркуваннями інших інтелектуалів, зокрема на нашому українському ґрунті – О. Потебні [13, 130].

Трактування питання герменевтики індивіда невіддільно пов'язане з ціннісним аспектом. Воно органічно співвідноситься з поняттям любові та гуманного ставлення до інших, з Божественним началом у людському житті: “/.../ пізнання індивідуального буття невід'ємне від акту любові або милосердя, який переносить це буття у вимір, де воно перетворюється на унікальне створіння або, якщо хочете, на образ Божий...” [11, 30]. Наведені слова засвідчують суголосність із відомими концепціями Е. Левінаса [8], а також вагомо аргументуються літературно-художнім досвідом на різних рівнях його функціонування, починаючи від тематичного та завершуючи проникненням в онтологічні основи.

Г. Марсель у герменевтичному ключі трактує питання розвитку особистості. Він, по суті, враховує той герменевтичний феномен, що справжній поступ людини відбувається в мові й завдяки мові, нею визначається та постійно інтенсифікується. Проте мислитель безпосередньо

має на увазі саме той мовний континуум, котрий пов'язаний із художнім твором (звідси – різноаспектність мовного впливу, починаючи від власне словесного вираження і включно до специфічної мови поезики тощо). Філософ констатує: “/.../ творчий процес, хоч і менш упадає у вічі, але не менш ефективний там, де реалізується особистий розвиток, хоч би яким він був” [11, 31].

Абсолютно виправданим є тлумачення питання герменевтики індивіда як явища динамічного за своєю природою, що передбачає постійну змінюваність та оновлення. Це узгоджується з діалогізмом як одним із найголовніших аспектів герменевтичної систематики: “/.../ особа реалізується лише в акті, яким вона намагається втілитися (в якесь творіння, в дію, в повноту якогось життя), але водночас, за самою своєю суттю, вона ніколи не спроможна остаточно застигнути або кристалізуватися в цьому конкретному втіленні” [11, 33].

Г. Марсель розглядає у ключі герменевтики індивіда процес мистецького творення. Він функціонує завдяки активному втручання людини. Якою б не була всевизначальна домінанта різних чинників у цьому зв'язку, проте нічого не може з'явитися без людської участі. Художнє явище тією чи іншою мірою несе на собі печать духу його творця (безсумнівно, за умови, якщо таке явище відповідає всім критеріям справжності). Це забезпечується розгортанням дії сфери відношення-стосунку: “Істотним для творця є акт, яким він віддає себе в розпорядження чогось такого, що безумовно, в якомусь розумінні, може бути лише завдяки йому, але що водночас постає перед ним ніби поза тим, чим він є, і тим, що він вважає себе спроможним прямо і негайно видобути із себе” [11, 31].

Безперечно вмотивованим у ключі герменевтичної систематики є розгляд проблеми людської особи через окреслення її просторово-часових координат. Автор слушно зазначає, що може існувати така категорія людського “я”, точніше – його частина, котра своєрідним чином підноситься над конкретизацією часу та простору. Це “я”, зацентроване найперше на собі самому, “я” зі своєї власної точки зору, котра може бути максимально піднесеною та водночас потаємною. Воно вивиснується не лише над часом і простором, але й над площиною відношення-стосунку (не уникає їх повністю, оскільки це неможливо, але прагне до цього, через що й подається із “заперечним знаком”): “Саме в цьому розумінні часто й досить-таки слушно вказують на неможливість визначити для цього “я” точні кордони. Це стає очевидним від тієї миті, коли ми доходимо зрозуміння, що “я” – це в жодному випадку не місцезнаходження” [11, 21]. Така особливість суперечить природі герменевтичної знаковості. Натомість інша, протилежна за своїм спрямуванням, її утверджує. Мислитель зазначає: “Хоча, з другого боку, – і аж ніяк не буде зайвим нагадати про це знову, – “я” це, попри все, тут і тепер /.../ Мушу сказати, що я, в усякому разі, не бачу, як істота, що для неї не існувало б ані тут, ані тепер, могла б виступати як «я»” [11, 21]. Як бачимо, порушується не лише питання часу і простору у властивому значенні цих слів, а питання хронотопічності. На це існує навіть конкретна

вказівка в тексті: “/.../ між цими даними існує така подібність, що їх справді не можна роз'єднати” [11, 21]. Маємо концептуальну суголосність з герменевтичними ідеями М. Бахтіна. Причому в нього простежується значно скристалізованіша просторово-часова аргументація неповторної сутності людського індивіда [1]. Від себе додамо, що наявність посиленої уваги до просторово-часових параметрів, їхнього хронотопічного вияву, що передбачає не будь-яке хаотичне нагромодження, але унікально ціннісне поєднання обох начал, може слугувати своєрідним розпізнавальним кодом присутності герменевтичного мислення.

Автор виправдано застосовує принципи герменевтичної систематики, осмислюючи специфіку надії. Найголовніша увага знову зосереджується саме на аспекті герменевтики індивіда: “І ми маємо запитати себе, чи “я маю надію на тебе” не є насправді більш автентичною формою виразу «я маю надію»” [10, 49]. Інтерпретаційне розгортання зазначеної тези аргументує правильність тієї точки зору, що сама лише особа як така, у власній одиничності, не конституює належним чином надії, котра проектується в майбутнє логікою власної реалізації: “Надія, за всіма очевидними ознаками, має стосунок не до того, що є в мені, не до того, що належить до сфери мого внутрішнього життя, а до того, власне, що постає як цілком незалежне від моїх можливих дій і передусім від моїх дій, спрямованих на себе” [10, 50]. Екзистенція надії співвідноситься із перспективою, яка реалізується завдяки певному моделюванню герменевтики індивіда, істотно розширеної через сферу дії відношення-стосунку: “Я маю надію – на повернення відсутнього друга, на поразку ворога, на мир, який поверне моїй країні свободи, що їх забрало в неї лихоліття” [10, 50]. Спостерігається ефект інтенсифікації, котрий передбачає певний вихід навіть за межі відношення-стосунку, проте з виразною його домінантою.

Правдиве продумування сутності людини, її справді герменевтичне збагнення є навіддільним від повноцінного уведення до площини відношення-стосунку: “/.../ моє відношення до самого себе опосередковане присутністю іншої людини, тим, чим вона є для мене і чим я є для неї. Але водночас треба бачити, /.../ що ця духовна організація... незмінно постає як таємнича, як завуальована для того, хто усвідомлює, хто бере в ній участь” [10, 59]. Момент потаємності, як відомо, є також виразною рисою герменевтичного типу мислення, оскільки вказує на доконечну необхідність розшифрування, тлумачення.

Г. Марсель формулює надзвичайно цікавий погляд на поняття любові, яке трактується в ключі герменевтики індивіда. Воно розглядається в діалогічній площині, котра характеризується відповідним спрямуванням, проте не передбачає наявність абсолютно спрогнозованого результату: “Любити якусь істоту – це сподіватися від неї чогось, що не може бути ані визначене, ані передбачене: це водночас надавати їй, у певному розумінні, засіб відповісти на це сподівання” [10, 59].

Характерно, що міжособистісна взаємодія може порушуватися внаслідок викривлення сприйняття однієї людини іншою. Гіпертрофія такого

впливу, котра в окремих випадках призводить до справжньої одержимості, обумовлює напрочуд своєрідну догматизацію. Вона спричинена іншою особою, її образом, проте замість сподіваного глибинного витлумачення з'являється його протилежність, тобто неможливість повноцінного осмислення-завершення: “Я все менше й менше бачу створіння, яким я одержимий, бо моя одержимість має тенденцію заступати його” [10, 70]. Така особливість, безсумнівно, виключає перспективу розгортання будь-якого справжнього діалогу.

Г. Марсель оригінальним чином поєднує осмислення питання герменевтики індивіда з проблемою часу. По суті, ці два аспекти взаємозумовлюють та взаємодоповнюють один одного, хоча й з певними особливостями, спричиненими фундаментальною монологізацією темпоральності. Однак вона втягується в силове поле діалогізму, а відтак – герменевтики індивіда: “/.../ я завжди відчуватиму спокусу замкнутися в самому собі й разом з тим замкнути на собі час, так ніби майбутнє, очищене від своєї субстанції і своєї таємниці, тепер має бути лише місцем простого повторення /.../ але таке девіталізоване майбутнє, не будучи більше майбутнім ані для мене, ані для когось іншого, можна вважати радше за небуття майбутнього” [10, 71].

Вирішення проблеми герменевтики індивіда забезпечується, з-поміж іншого, з допомогою принципу герменевтичного кола. Йдеться про ціннісний аспект поєднання однієї людини з іншими. Він може призводити до різних результатів: як до повної нівеляції особистості, як це було, наприклад, внаслідок впровадження примітивно-колективістської доктрини, так і до народження справді нової, по суті, синтетичної якості, заснованої на кількісному поєднанні: “«Я маю надію на тебе заради нас» – такий, можливо, буде найадекватніший і, можливо, найосмисленіший вираз акту, що його словосполучення “мати надію” передає в досить-таки затемнений і неясний спосіб” [10, 71]. І далі: “На тебе – заради нас: отже, який живий зв'язок існує між цим “ти” і цим “ми”, що їх лише наполеглива робота думки може розділити в акті надії. Чи не слід відповісти, що Ти якоюсь мірою є гарантом цієї єдності, яка нас єднає, – мене зі мною, або одного з іншим, або одних з іншими?” [10, 71]. Безперечним при цьому вбачається те, що йдеться про ефект відношення-стосунку, який є базовим для постання герменевтичного мислення. Автор правомірно намагається надати оригінальної фізичної зримості функційній дії цієї філософеми, що досягається шляхом використання специфічної образності: мається на увазі унікальний характер поєднання, що, як знаємо, узгоджується з природою компонування як такого: “Більше, аніж гарант, який запевнив би і ззовні підтвердив уже конституційовану єдність – це, власне, той цемент, який її скріплює” [10, 71]. Аналогічно і в трактуванні любові, при введенні її в сферу інтерсуб'єктивності, виявляється плідність діалогічно-сміслового поєднання: “Ця присутність [любові. – Б. К.] утілюється в “ми”, для яких “я маю надію на тебе” означає “я надіюся на спільноту”, непорушність якої я проголошую” [10, 78].

Г. Марсель застосовує герменевтичний підхід і в тому випадку, коли говорить про значення досвіду для усвідомлення сутності надії. При цьому слід уточнити, що поняття досвіду є загалом надзвичайно суттєвим для герменевтики, зокрема – для онтологічного варіанту її вияву. Воно органічно узгоджується з аспектом герменевтики індивіда, оскільки досвід як такий постає невіддільним від герменевтичного збагнення особистості. Його значення поширюється як на того, хто тлумачиться, так і на того, хто витлумачує. Вагомість такого трактування, як відомо, підтверджував Г.-Г. Гадамер. Г. Марсель віднаходить оригінальну мовну партію з цього приводу, фактично доповнюючи існуючі герменевтичні концепції. Фундаментальність продумування забезпечується зверненням до антидогматизму як одного з найголовніших герменевтичних чинників, точніше – встановленням його спів дії з продуктивною постійністю, котра завжди присутня в повноцінному людському досвіді, проте ні в якому разі не повинна надмірно догматизуватися (останнє суперечить знаковому характерові герменевтики): “Істина радше в тому, що надія оправлена в рамку досвіду, який тільки формується, або, іншими словами, бере участь у пригоді, що розгортається” [10, 62]. І далі: “Сказане заходить у суперечність не з автентичним емпіризмом, а з певною догмою, котра хоч і проголошує себе досвідом, але глибоко суперечна його глибинній суті...” [10, 62]. Якщо тлумачити наведене висловлювання на глибинному герменевтичному рівні, то потрібно твердити про фіксацію співвідношення динамічних та статичних моментів, про таке їхнє поєднання, котре призводить до утворення нової синтетичної якості, спрямованої на діалогічне, а звідси – герменевтичне, осягнення сутності.

Г. Марсель напрочуд цікаво та з практичної точки зору виправдано трактує значення позитивного запрограмування особистості. Безперечно, мається на увазі така визначеність надії, яка не сягає до меж надмірної догматизації, однак передбачає певне спрямування. Характерно, що мислитель тлумачить ці аспекти, послідовно послуговуючись принципом герменевтичного кола, плідно використовуючи його потенціал зіставлення окремого та загального з деяким смисловим переважанням останнього: “/.../ сподіваючись на визволення, я реально сприяю його наближенню і, навпаки, ставлячи його під сумнів, я, в певному розумінні, поменшую ймовірність його приходу” [10, 58]. Зазначена особливість проектується в площину герменевтики індивіда, нею наснажується та обумовлюється: “Істина радше полягає в моєму усвідомленні того, що, плекаючи надію, я зміцнюю, а скотившись у безнадію, розтягую, послаблюю певний зв'язок, який єднає мене з тим, про що йдеться” [10, 58].

Мислитель висловлює надзвичайно цікаві міркування, коментуючи в герменевтичному ключі “Листи до юного поета” Рільке. Він, по суті, формулює особливий мислительний ефект співдії принципу герменевтичного кола та герменевтичних крайнощів, які при цьому можуть мати місце. Причому це здійснюється через фіксацію моменту герменевтики індивіда, поданого в аспекті продумування проблеми самотності, базової для

процесу мистецького творення: “Не можна бути самому, інакше, – про це Рільке висловився ясно й недвозначно ще в свої молоді роки, – як тільки у лоні Всього. Неможливо мати гостріше усвідомлення тієї напруги, яка поєднує між собою самотність і неосяжність” [9, 239]. Як бачимо, твердження просто-таки вражає своєю влучністю та довершеністю.

Тлумачення творчої індивідуальності Рільке органічно узгоджується із тими принципами герменевтичної систематики, які загалом виявляються в мислительній організації Г. Марселя. При цьому простежується позитивний вплив літературно-естетичного досвіду на постаня та утердження герменевтичних концепцій.

Отже, есеїстичні праці Г. Марселя засвідчують існування оригінального герменевтичного аспекту, котрий, своєю чергою, має виразно системний характер. Герменевтична систематика функціонує завдяки своєрідному внутрішньо-діалогічному наповненню, що досягається шляхом співдії окремих її компонентів. Універсальна природа герменевтики забезпечує її проекцію в площину літературно-естетичного досвіду, що оприсутнюється, насамперед, на рівні аналітико-інтерпретаційного розгляду окремих художніх систем.

Джерела:

1. Бахтин М. М. *Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике* / М. М. Бахтин // Бахтин М. М. *Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет.* – М.: Художественная литература, 1975. – С. 234 – 407.
2. Борев Ю. *Герменевтика. Герменевтическая интерпретация. Герменевтический круг* / Ю. Борев // Борев Ю. *Эстетика. Теория литературы: Энциклопедический словарь терминов.* – М.: Астрель-АСТ, 2003. – С. 94 – 95.
3. Врубель Л. *Герменевтика* / Л. Врубель // *Література. Теорія. Методологія* / Упор. і наук. ред. Д. Уліцької. – К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 2006. – С. 56 – 113.
4. Гундорова Т. *ПроЯвлення Слова. Дискурсія раннього українського модернізму* / Видання друге, перероблене та доповнене / Т. Гундорова. – К.: “Критика”, 2009. – 448 с.
5. Ковалів Ю. *Герменевтика. Герменевтичне коло* / Ю. Ковалів // *Літературознавча енциклопедія: У 2 томах.* – К.: ВЦ “Академія”, 2007. – Т. 1. – С. 220 – 221.
6. Лановик З. *Hermeneutica Sacra. Монографія* / З. Лановик. – Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2006. – 587 с.
7. Лановик М. *Проблеми художнього перекладу як предмет літературознавчої рефлексії: Автореферат дисертації... доктора філологічних наук* / М. Лановик. – К.: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2006. – 39 с.

8. Левінас Е. Нова раціональність (Про Габріеля Марселя) / Е. Левінас // Між нами: Дослідження. Думки-про-іншого: Пер. з фр. – К. : Дух і літера : Задруга, 1999. – С. 73-75. – (Б-ка ХХІ ст.).
9. Марсель Г. Рільке – людина, яка уособлювала буття духу / Г. Марсель // *Nomo viator*. Пер. укр. В. Шовкуна. / – К. : Видавничий дім “КМ Academia”, Університетське видавництво “Пульсари”, 1999. – С. 235–286. – (Серія „Християнські філософи”).
10. Марсель Г. Нарис феноменології та метафізики надії / Г. Марсель // *Nomo viator*. / Пер. укр. В. Шовкуна. – К. : Видавничий дім “КМ Academia”, Університетське видавництво “Пульсари”, 1999. – С. 36-79. – (Серія „Християнські філософи”).
11. Марсель Г. “Я” і інший / Г. Марсель // *Nomo viator*. / Пер. укр. В. Шовкуна. – К. : Видавничий дім “КМ Academia”, Університетське видавництво “Пульсари”, 1999. – С. 18–35. – (Серія „Християнські філософи”).
12. Мних Р. Герменевтика, герменевтика, герменевтика... / Р. Мних // Слово і час. – 2005. – № 4 . – С. 50–58.
13. Потебня А. А. Из лекций по теории словесности. Басня. Пословица. Поговорка / А. А. Потебня // Теоретическая поэтика / Сост., вступ. ст., коммент. А. Б. Муратова. – Москва : Высшая школа, 1990. – С. 55–131. – (Классика литературной науки).
14. Хализев В. Теория литературы / В. Хализев. – М. : Высшая школа, 2000. – 398 с.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. ЕСТЕТИЧНІ ФРЕЙМИ ЛІТЕРАТУРИ

Поліщук Ярослав. Кінематографічна тропіка у творчості Михайла Коцюбинського.....	4
Антипчук Надія. Перлини духовності на сторінках журналу „Молода Україна” Олени Пчілки	15
Миненко Юрій. Християнська символіка української геральдичної поезії епохи бароко	25
Останко Юлія. Художні прийоми відображення психології персонажів у новелістиці Василя Стефаника	36

РОЗДІЛ II. ТЕКСТИ І КОНТЕКСТИ

Томчук Любов. “Краса в істині”: жіноча місія в культурі	46
Крупка Мирослава. Родинні конфлікти як характерна риса посттоталітарного буття (на прикладі творчості Євгенії Кононенко та Людмили Таран)	52
Кирильчук Олександр. Український історичний роман 1940-1950-х років у контексті ідеологічних пошуків соцреалізму	61
Назарук Вікторія. Гуманістичні концепції Даміана Наливайка у контексті барокової естетики	71

РОЗДІЛ III. ПИТАННЯ ПОЕТИКИ

Тхорук Раїса. Опозиція місто/село у драмах Марка Кропивницького	79
Чиж Наталія. Осмислення смерті у “Щоденнику” Аркадія Любченка ...	88
Хомеча Наталія. Еней на межі ХХ – ХХІ століть: Іван Котляревський та Юрій Андрухович	93
Криловець Роман. Філософська поезія Василя Стуса (на матеріалі збірки “Зимові дерева”)	107
Ярошенко Роман. Літературно-методологічний аналіз розвитку жанру псалма на грані Старого та Нового Завітів	114

РОЗДІЛ IV. ЕСТЕТИЧНА СИСТЕМА ТА РЕЦЕПЦІЯ ЛІТЕРАТУРИ

Гон Мойсей. Творчість Шолома-Алейхема: українська модель рецепції (1920 – 1930 роки)	123
Бестюк Ірина. Рецепція творчості Михайла Коцюбинського в літературі 20-х років ХХ століття (на прикладі новели “Тіні нетлінні” Михайла Івченка)	132
Кир’янчук Богдан. Герменевтичні концепції Габріеля Марселя	143
Годунок Зоряна. Категорії автора та реципієнта в герменевтичному тлумаченні (на прикладі художньої прози Миколи Хвильового)	154
Хмель Віра. Семантичні коди міфологеми творення в українських колядках і щедрівках	163
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	175

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ФІЛОЛОГІЇ.
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО**

*Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету*

Випуск XIX

Упорядкування
та наукове редагування
*Ярослав ПОЛІЩУК
Олександр КИРИЛЬЧУК*

Комп'ютерна верстка та макет
Олександр КИРИЛЬЧУК

Відповідальний за випуск
Ярослав ПОЛІЩУК

Актуальні проблеми сучасної філології. Літературознавство: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. XIX / Ред. кол. Я.О. Поліщук [та ін.]. – Рівне: РДГУ, 2010. – 178 с.

**ББК 83
Л 43
8**

Підписано до друку 21.10.2010 р.
Формат 60x84. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman Cyr.
Умовн. друк. арк. 11,3. Наклад 300 прим. Зам. № 33/1.